

La participació dels infants i adolescents a Catalunya: una realitat o una ficció?

Josefina Fernandez i Barrera

Resum

Aquest article presenta una anàlisi del concepte de participació infantil partint de la Convenció dels Drets de l'Infant i de com ha estat tractat pel Comitè dels Drets de l'Infants. Es fa una panoràmica de com l'aplicació d'aquest dret s'està desenvolupant a Catalunya en l'àmbit de les administracions públiques, l'escola, el lleure, la família, els serveis socials i la salut. A la vegada es tracta la llei catalana de drets i oportunitats de la infància i l'adolescència de 2010 exposant les oportunitats que planteja per l'exercici del dret de participació infantil a Catalunya. Finalment, es proposen algunes idees i opcions per afavorir que la participació dels infants i adolescents esdevingui una realitat.

La pregunta amb què s'encapçala l'article pot semblar desconcertant en un moment en què parlar de participació infantil forma part de la majoria d'agendes de les principals administracions públiques de Catalunya així com de les organitzacions del tercer sector. La intenció és fer palesa la dificultat que encara hi ha per arribar a una veritable participació dels infants i adolescents i posar en evidència els reptes que encara tenim per aconseguir-ho, tot i reconèixer els esforços realitzats especialment en les dues darreres dècades.

Edita

UNICEF Comitè Catalunya

www.unicef.es/cat

catalunya@unicef.es

Autoria

Josefina Fernandez i Barrera

Coordinació de la col·lecció (UNICEF Comitè Catalunya): Maria Truñó i Salvadó

Correcció lingüística: Violeta Roca i Font

Disseny i maquetació: K.P. Gráfica

Les opinions expressades en aquesta publicació són responsabilitat de l'autora i no reflecteixen necessàriament la política i posicionaments d'UNICEF.

Barcelona, març 2012

Amb el suport de:

Índex

1. La participació dels infants en la Convenció sobre els Drets de l'Infant	04
2. El marc normatiu català de la participació infantil	05
3. Participació en els municipis i en institucions	05
4. Participació en el lleure	07
5. Participació a l'escola	07
6. Participació en els serveis socials	08
7. Participació en les famílies	08
8. Participació en la salut	09
9. Propostes	10
10. Bibliografia	11

Sobre l'autora: Josefina Fernandez i Barrera

Diplomada en Treball Social, llicenciada en Dret i doctora en Sociologia per la Universitat de Barcelona. Professora titular del Departament de Treball Social i Serveis Socials de la Universitat de Barcelona i coordinadora de GRITS, Grup de Recerca i Innovació en Treball Social. Les seves principals línies de recerca i docència estan relacionades amb el treball social, la infància, la família, l'acolliment familiar i l'adopció, l'ètica, la salut, la mediació i l'associacionisme.

A partir del reconeixement dels infants com a ciutadans de ple dret, es planteja la necessitat de la seva participació.

1. La participació dels infants en la Convenció sobre els Drets de l'Infant

El reconeixement del dret de participar dels infants parteix de la seva consideració com a subjectes de drets i no solament com a persones que cal protegir, tal com recull la Convenció sobre els Drets de l'Infant de Nacions Unides, aprovada el 1989. La Convenció representa l'inici d'un canvi d'actitud envers els infants i en dona una nova visió ètica entenent els infants com a subjectes de drets inalienables amb el mateix valor que els drets dels adults. Aquest canvi també implica que cal veure l'infant com a tal i no com un futur adult, ja que aquest període de la vida és tan important i característic que ha d'ésser reconegut en si mateix. A partir d'aquest reconeixement dels infants com a ciutadans de ple dret, es planteja la necessitat de la seva participació.

El dret a participar es recull en l'article 12 de la Convenció, que planteja que els infants han de ser escoltats en qualsevol procediment administratiu o judicial en el qual es consideri que poden estar interessats. Aquest article es complementa amb els articles 13, 14, 15 i 16, que regulen la llibertat d'expressió, de pensament, consciència i religió, d'associació i reunió pacífica i la consideració que cap infant no pot ser subjecte d'interferències arbitràries o il·legals en la seva vida privada, la seva família, domicili o correspondència, ni rebre atacs il·legals al seu honor i reputació. També amb l'article 31.2, que estableix que els Estats part han de respectar i promoure el dret de l'infant a participar plenament en la vida cultural i artística i han d'afavorir oportunitats de participació en activitats culturals, artístiques, recreatives i d'esplai. És evident que aquests drets estableixen una clara visibilitat dels infants com a subjectes dels seus propis drets, els quals han de poder exercir de forma directa, cosa que representa per a ells l'exercici d'un dret genèric de participació tot i que de manera explícita en la Convenció no se citi aquest dret amb aquesta terminologia directament.

Quan es complien els vint anys de la Convenció, l'any 2009, el Comitè dels Drets de l'Infant de Nacions Unides, ubicat a Ginebra, va tractar en la seva sessió n. 51 el dret dels infants a ser escoltats i va posar en evidència la importància de vetllar per una veritable participació dels infants. El document derivat d'aquesta sessió¹ tracta de manera exhaustiva aquest dret des de diverses vessants, tant pel que fa al seu significat com als passos que s'han de donar per gaudir-ne. Així, tracta el dret a ser escoltat en els àmbits i situacions següents: la família, els centres d'atenció alternativa, la sanitat, l'educació i l'escola, les activitats esportives i el lleure en general, la feina, situacions de violència, el desenvolupament de propostes de prevenció, els procediments d'acollida a immigrants i refugiats, en les situacions d'emergència i en els espais nacionals i internacionals. Les conclusions d'aquesta Observació General del Comitè dels Drets de l'Infant planteja que si la participació es vol considerar genuïna i real ha de veure's com un procés, no com un fet aïllat. A la vegada, estableix quines són les condicions i requisits que han de reunir aquests processos de participació infantil assenyalant que han de ser transparents i informatius, voluntaris, respectuosos, rellevants, amigables per als infants, inclusivament, amb suport de formació, segurs i sensibles al risc i responsables i compromesos.

L'Estat espanyol va ratificar la Convenció el 21 de desembre de 1990 i aquesta va entrar en vigor el 5 de gener de 1991² i, a partir d'aquest moment, és obligació legal de l'Estat vetllar per la seva aplicació. Això implica vigilar per aquest reconeixement dels infants com a persones amb dret a participar i expressar llurs opinions en els afers que els afectin. Catalunya, en aquest sentit, ha estat pionera, ja que va incloure en el seu marc legislatiu propi aquest dret en la Llei 8/1995, del Parlament de Catalunya, d'atenció i protecció dels infants i adolescents³. La incorporació de la Convenció en la legislació estatal espanyola no es va produir fins una mica més tard, l'any 1996, amb la Llei Orgànica 1/1996, de 15 de gener, de protecció jurídica del menor. Tanmateix, aquesta iniciativa capdavantera de Catalunya no es va correspondre del tot amb la seva aplicació, ja que en va quedar pendent la regulació per reglament i, en conseqüència, no es va arribar a aplicar mai del tot.

1. El text del que es va tractar en aquesta sessió i les recomanacions derivades estan recollides al Comentari General sobre l'article 12 (CRC/C/GC/12) del dia 20 de juliol de 2009 i es pot consultar a <http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/AdvanceVersions/CRC-C-GC-12.doc>

2. Es va publicar al BOE n. 313, de 31 de desembre de 1990.

3. En l'article 5 d'aquesta Llei ja es va regular aquest dret d'expressar l'opinió dels infants en tots aquells afers que els afectin i el dret a cercar, rebre i difondre informació d'acord amb el seu desenvolupament, i es va establir la necessitat que les administracions públiques facin publicacions adients per facilitar aquesta informació. La Llei també va regular la promoció de l'associacionisme infantil.

2. El marc normatiu català de la participació infantil

La llei 14/2010, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència, aprovada per unanimitat pel Parlament de Catalunya, representa una aposta molt important per fomentar i promoure la participació de la infància i l'adolescència. La novetat rau en la incorporació al seu títol del concepte d'oportunitats, que en el preàmbul defineix com «els nous camins que s'han d'obrir i que han de permetre als infants i als joves llur ple desenvolupament com a ciutadans. Les oportunitats s'han de traduir, entre altres, en l'establiment de canals i instruments per fer sentir la veu d'infants i adolescents, per fer expressa llur participació en la presa de decisions en la comunitat i, en definitiva, per facilitar-ne el futur encaix, com a persones responsables, en la societat adulta⁴». Els aspectes que tenen més relació directa amb la participació i el reconeixement de la plena ciutadania dels infants s'estableixen en tres apartats d'aquesta Llei: els principis rectors (Títol I, Capítol II), els drets i llibertats civils i polítics (Títol II, Capítol I) i els aspectes de planificació i coordinació en què s'estableixen els consells d'infants (Títol I, Capítol III). Pel que fa als principis rectors, cal assenyalar-ne els següents: l'interès superior de l'infant o adolescent (art. 5)⁵, el dret a ser escoltat (art. 7), la ciutadania activa (art. 11)⁶, foment i suport de les relacions intergeneracionals (art. 14)⁷, exercici dels drets propis dels infants i adolescents (art. 17) i finalment un apartat sobre els deures i responsabilitats, en què s'assenyala que els infants i els adolescents han d'assumir els deures i les responsabilitats que els corresponen d'acord amb el reconeixement de llurs capacitats per participar activament en tots els àmbits de la vida (art. 18).

Quan es fa referència als drets i llibertats civils i polítics és quan es determinen de manera explícita els drets que es podrien considerar més directament relacionats per arribar a l'exercici real de la participació: la llibertat d'expressió (art. 31), l'accés a la informació (art. 32), la llibertat de pensament, consciència i religió (art. 33), el dret de participació (art. 34), la llibertat d'associació i reunió (art. 35) i el dret a la protecció de l'honor, la dignitat, la intimitat i la pròpia imatge (art. 36). Finalment, és d'importància cabdal l'establiment del Consell Nacional de la Infància i l'Adolescència i dels consells locals. En aquest sentit, per iniciativa de la Secretaria d'Infància i Adolescència de Catalunya, l'any 2010 es va elaborar un document de bases sobre les característiques que haurien de reunir aquests consells.

3. Participació en els municipis i en institucions

Tot i així, les administracions locals principalment han pres a Catalunya diverses iniciatives per promoure la participació dels infants i adolescents. El 13 de desembre de 1994 el consistori de Barcelona va rebre en audiència pública uns infants que li varen presentar el document «Manifest dels joves de Barcelona per ajudar a fer del món un lloc millor». La valoració d'aquesta primera audiència pública dels infants va ser bastant catastròfica, ja que tots els representants dels diversos partits al consistori varen utilitzar la plataforma per fer discursos sense apropar-se a la realitat dels infants i al que aquests demanaven. Tanmateix, en l'últim punt del seu document els nois i les noies de la ciutat de Barcelona deien: «Demanem que es creï un Consell Permanent de Nens i Nenes de l'Ajuntament, que tracti els problemes que més ens preocupen i que pugui fer propostes al consistori i que siguin escoltades». A partir d'aquesta proposta, el 3 de febrer de 1995 el Ple del consistori va acordar «implementar un mecanisme estable i permanent de relació de les noies i els nois amb el Plenari». Seguint aquesta proposta, el 1997 es va realitzar la II Audiència Pública per a nois i noies de la ciutat amb el tema de la participació dels infants en la vida social de Barcelona a partir de sis sessions de treball, en la qual varen participar

Les administracions locals principalment han pres a Catalunya diverses iniciatives per promoure la participació dels infants i adolescents.

4. Cal destacar que la llei mateixa reconeix la preponderància hegemònica de la societat adulta a la qual s'entén que els infants han d'aprendre a incorporar-se.
5. En un article publicat a la RTS ja s'assenyalava com en la consideració de l'interès superior de l'infant s'ha de tenir en compte l'infant mateix (Fernández, J., 2006). Aquest article consolida aquesta afirmació tot regulant el següent: «Per determinar l'interès superior de l'infant o l'adolescent s'han d'atendre les necessitats i els drets, i s'ha de tenir en compte la seva opinió, els seus anhels i aspiracions». A la vegada determina que les normes i polítiques públiques han de ser avaluades des de la perspectiva dels infants i que aquests han de participar activament en aquesta avaluació.

6. 1. Els poders públics han de promoure el dret dels infants i els adolescents a participar activament en la construcció d'una societat més justa, solidària i democràtica. 2. Els poders públics han de fomentar la solidaritat i la sensibilitat social per tal que s'incrementi la participació social dels infants i els adolescents i es generin espais socials nous que dinamitzin la participació responsable d'aquest sector de la població i afavoreixin la convivència i la integració social en l'àmbit veïnal i local.

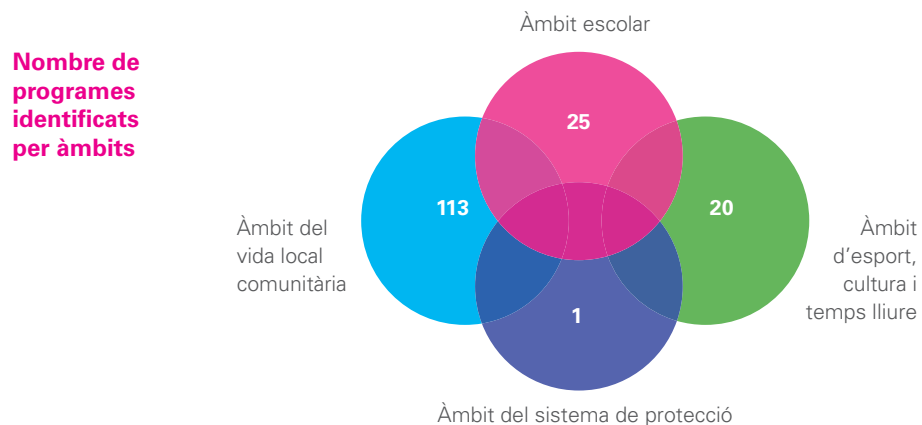
7. En aquest article es mostra una visió capacitadora dels infants i adolescents com a actors actius del voluntariat social envers les persones grans.

set escoles⁸ i sis esplais⁹, fet que representava una novetat respecte de la primera edició. En aquesta ocasió els infants participants varen tenir més oportunitat d'ésser escoltats i els representants del consistori varen acceptar millor que el protagonisme fos dels infants i no pas d'ells. Des d'aquella data s'ha anat realitzant cada any una audiència pública dels infants amb temàtiques diferents i s'ha convertit en un espai habitual on els infants expressen la seva opinió als representants municipals sobre àmbits diversos.

El 27 de març de 1998 també es va celebrar a l'Ajuntament de Sant Feliu de Llobregat el Ple Infantil municipal pels drets dels nens i les nenes. A la Paeria de Lleida es va iniciar també l'any 1998 el Plenari d'Infants i Adolescents, integrat per nens i nenes de 12 a 16 anys, i que cada any es constitueix al voltant del 20 de novembre en commemoració de la Convenció. Els seus membres són escollits en un nombre de dos representants per cada centre educatiu (públic i d'iniciativa privada) per un període de dos anys, tot i que la meitat es renoven anualment. La Paeria disposa d'una pàgina web específica per als infants.¹⁰

El mateix any 1998 s'inicia un grup de treball anomenat La ciutat dels infants, format per vuit ajuntaments que pretenien constituir «una mena de laboratori per repensar les ciutats a partir dels infants i construir, pas a pas, un àmbit nou fet a la seva mida» (Morales, 1998:98). El projecte es va endegar amb el suport de l'Àrea d'Educació de la Diputació de Barcelona amb l'assessorament de Francesco Tonucci¹¹ i estava format pels ajuntaments de Cardedeu, El Prat de Llobregat, Granollers, Navarcles, Rubí, Sant Feliu de Llobregat, Súria i Viladecans. Aquest projecte va ser recollit per la Diputació de Barcelona, que també va iniciar el 1997 la Xarxa de projectes de participació infantil, que coordina experiències de participació desenvolupades a una trentena de municipis de la província.

En el document de reflexions i propostes per a la participació infantil a Catalunya elaborat per un grup d'experts l'any 2009 a proposta de la Secretaria General d'Infància de la Generalitat de Catalunya s'hi destacaven els diversos espais de participació infantil sense restringir-los als espais de participació més pública, com són els consells i audiències infantils. En aquell moment es va detectar un nombre d'experiències que poden considerar-se ja d'una certa rellevància:

Font: La participació infantil a Catalunya: Secretaria de la Infància i l'Adolescència. Generalitat de Catalunya, 2009.

A l'estudi realitzat per l'Institut de Recerca sobre Qualitat de Vida de la Universitat de Girona (Casas et al. 2007:137-138) per encàrrec de la Direcció General de Famílies i Infància del Ministeri d'Educació, Política Social i Esports, amb la finalitat de conèixer experiències de participació efectiva d'infants existents a l'Estat espanyol, es varen evidenciar 41 experiències a Catalunya que corresponien a diverses organitzacions (consells

8. Les escoles varen ser: Joan Pelegrí, Juan de la Cierva, Mare de Déu del Pilar, Sant Medir, Sant Josep Oriol, XXV Olimpíada, Carles Riba i Emperador Carles.

9. Els esplais varen ser els següents: Raval, Sant Martí, Picarol, Esplais Catalans, Centres d'Esplais Cristians, Font de la Guatlla.

10. <http://www.paeria.es/infancia>

11. Francesco Tonucci, pedagog italià, va iniciar un model de participació a la ciutat anomenat «la città di bambini» a Fano (Itàlia) l'any 1991.

d'infants, audiències, plenaris, webs...); d'aquestes, sis corresponen a tot l'àmbit de Catalunya, 30 a la província de Barcelona, tres a la de Tarragona i una, a Girona i Lleida.

Una de les iniciatives que cal destacar en l'àmbit català per la seva amplitud i possibilitat de fer-se extensiva a tots els infants de Catalunya és la que ha endegat el Síndic de Greuges a partir de la seva pàgina web, on s'ha obert un espai específic del defensor dels infants i adolescents¹². El web pretén possibilitar que aquests facin arribar les seves queixes i suggeriments directament al Síndic sense intermediaris, cosa que afavoreix un accés directe per plantejar les seves idees i opinions. Des que es va crear l'ús ha anat creixent, tot i que encara es pot considerar que podria ser més extensiva¹³. A més del web, hi ha el Consell Assessor de Joves, que té per objectiu identificar els espais on els infants creuen que els seus drets no estan reconeguts i assessorar el Síndic per resoldre dilemes que sorgeixen en la resolució de les queixes rebudes. Està compost per 15 joves d'uns 14 i 15 anys amb diversitat des del punt de vista del gènere i del territori, i també d'adolescents procedents de serveis socials¹⁴.

4. Participació en el lleure

S'estan donant també moltes i variades formes de participació dels infants a partir d'activitats de temps lliure, com poden ser els esplais i els moviments escoltes. Esplac, una de les organitzacions catalanes que agrupa un gran nombre d'esplais, ha posat en evidència com aquestes entitats educatives del temps lliure són un magnífic espai per al foment de la participació infantil tot dedicant-li una part important del seu projecte educatiu. L'any 2009 va publicar el document *Volem, podem, sabem, participem!*, adreçat a generar coneixement sobre la participació infantil i, a la vegada, fomentar-la als seus esplais a partir de proposar diverses eines per tal de fer-la possible.

També cal fer esment del document *Aprendre a participar*, elaborat el 2004 sota els auspicis de la Fundació Jaume Bofill, els Escoltes Catalans, Esplac, la Federació Catalana de l'Esplai, Minyons Escoltes i Guies Sant Jordi i el Moviment de Centres d'Esplais Cristians, en què es tracten cinc experiències específiques de participació social en l'àmbit del lleure¹⁵. Entre aquestes es pot destacar la iniciativa del carrer Finlàndia, del barri de Sants de Barcelona, on els infants van plantejar al districte la idea de recuperar el carrer com a espai de joc, tal com es fa durant la festa major, quan es tanca el carrer a la circulació de cotxes. Actualment, els diumenges d'11 a 21 h les famílies gestionen el tancament del carrer per torns i aquest es converteix en un espai públic per al joc lliure dels infants, cosa que respon a les seves necessitats i demandes¹⁶.

Hi ha moltes i variades formes de participació dels infants a partir d'activitats de temps lliure, com poden ser els esplais i els moviments escoltes.

5. Participació a l'escola

Hi ha algunes escoles que segueixen models de participació i d'educació en la participació, com ara l'Escola Joan Pelegrí, d'Hostafrancs, que disposa de diversos espais participatius com són les assemblees de classe, i el CEIP Barrufet, amb el seu Consell d'Escola. Els grups UNESCO establerts en moltes escoles també són una gran oportunitat de participació i implicació solidària. La participació dels infants en els consells escolars ha estat tal vegada la primera forma institucionalitzada per a la seva participació a l'Estat espanyol. Es va plantejar com una manera clara perquè els infants formin part en els processos democràtics de presa de decisions i on puguin fer-se sentir en les seves idees i

12. www.sindic.cat/infants

13. Tot i existir l'espai específic i haver-hi un adjunt al Síndic de Greuges per a la infància, en l'informe de 2010 del Síndic al Parlament no es fa esment de les consultes i queixes fetes per infants i adolescents, mentre que sí que se separen les fetes per homes i per dones. Les queixes en matèria d'infància varen ser 188 (3% del total), i les consultes, 483 (3,16% del total), però no se sap quines s'han posat per part d'infants o adolescents. Sí que se'n destaca una queixa concreta presentada per tres menors ingressats en un centre d'internament educatiu. Caldria esperar que infants i adolescents, com a ciutadans participants de manera més directa, poguessin ser més visibles.

14. L'any 2008, a més de nois i noies de diversos instituts, en varen formar part nois i noies del Casal d'Infants del Raval.

15. *Aprendre a Participar* (2004). Coordina: M.M. Galceran. Disponible a: www.fbofill.cat/intra/fbofill/documents/aprendre_a_participar.pdf (consultat el 3-9-2011)

16. Es pot consultar un reportatge sobre aquesta iniciativa i sobre la necessitat que aquests disposin d'espais més lliures a la revista *Vivir* de La Vanguardia del 24-02-2008.

Hi ha un
desconeixement
sobre els
mecanismes i
òrgans existents de
participació.

preocupacions. Tanmateix, moltes vegades aquesta presència (ja que moltes vegades no se'ls ha facilitat el que podríem dir participació) dels alumnes als consells escolars ha servit per desqualificar les mesures afavoridores d'espais de participació pels infants.

En una enquesta realitzada a la revista que publica el Consejo Escolar de Estado a l'AJEC (Associació de Joves Estudiants de Catalunya), aquests manifestaven el següent: «Creemos que la participación estudiantil no siempre y sobre todo en la más baja escala (me refiero a los consejos escolares de centro) es menospreciada, ya que se cree que los y las estudiantes no están capacitados para la tarea de representación en los consejos escolares. Por otra parte, pensamos que la presencia estudiantil en todos los órganos es mínima y que podríamos estar más representados¹⁷». Els resultats d'un estudi realitzat per la Fundació Pere Tarrés sobre la participació als centres de secundària de Catalunya l'any 2006/2007 mostraven que hi ha un desconeixement sobre els mecanismes i òrgans existents de participació i que el 44% de l'alumnat català no sap què és el Consell Escolar i gairebé el 50% desconeix quins són els seus representants¹⁸.

6. Participació en els serveis socials

En l'àmbit de la infància amb dificultats socials, es varen iniciar experiències que cerquen promoure la participació, com ara la que es realitza a la Comunitat Infantil de Sant Andreu, un centre residencial d'acció educativa de la Direcció General d'Atenció a la Infància, de la Generalitat de Catalunya (Gordaliza i Planas, 1996). A partir d'aquesta experiència s'han anat iniciant intents d'organització d'espais de participació en aquests serveis. D'acord amb la Llei 12/2007, de serveis socials, i amb el Decret 202/2009, de 22 de desembre, d'òrgans de participació i coordinació del sistema català de serveis socials, els centres d'atenció diürna i els centres d'atenció residencial han de disposar de consells de participació per fomentar la participació dels nois i les noies i se'n detallen les diferents formes d'organització per als centres amb menys de 25 usuaris.

7. Participació en les famílies

És important destacar el foment de la participació en l'àmbit familiar, que es pot considerar com el primer espai on l'infant ha de poder desenvolupar la seva capacitat de participar. La Recomanació n. R (98)8 del Consell d'Europa, plantejada per fomentar la participació infantil, anomena específicament la família com a principal espai de participació on es pot desenvolupar la capacitat de negociació que poden tenir els infants. En la recerca per a la tesi doctoral *Els infants com a ciutadans* (Fernández, 2005) es va posar de manifest la importància que té aquest espai a partir de dades que procedien d'una escola i un institut d'Educació Secundària de Barcelona, d'un centre residencial d'acció educativa i de les aportacions de diversos experts en infància. Aquests darrers varen considerar que la família és l'espai prioritari on s'ha de fomentar la participació dels infants i on s'ha d'iniciar un aprenentatge per a l'exercici de la plena ciutadania. Aquesta visió estava fonamentada tant per la seva pròpia concepció teòrica i el seu propi convenciment com a experts, com per les seves pròpies experiències d'infantesa i/o familiars d'aquell moment. Alguns basaven la necessitat de la participació en la família en les seves bones experiències com a infants; d'altres, precisament en el fet que rarament havien pogut opinar, i això creien que havia estat perjudicial per a ells. Aquestes perspectives podrien coincidir amb el posicionament de De Winter (1995:69), que planteja que la família actualment tan aviat pot facilitar com impedir les possibilitats per a la participació dels infants. En aquest mateix sentit, Benedek (1974:167) destaca que la família es mou entre dos paradigmes: un de conservador, ja que manté allò que els vincula al passat, i un de progressista, perquè també transmet els nous béns culturals. Una inclusió més gran dels infants es podria considerar com una d'aquestes noves tendències. La modernització de la cultura familiar l'ha anat convertint en un espai

La família és
l'espai prioritari on
s'ha de fomentar
la participació
dels infants i on
s'ha d'iniciar un
aprenentatge per a
l'exercici de la plena
ciutadania.

17. Revista *Participación educativa*, n.2 (2006), pàg. 78. Consultable a <http://www.educacion.gob.es/revista-cee/revista/indice-revista02.html> (darrera consulta 23-10-2011)

18. L'estudi es pot consultar a <http://www2.peretarres.org/projectessocials/butlleti/12/index.html>

democràtic on els valors de la independència, el respecte de l'opinió d'altri i la sensibilitat envers els problemes són força importants.

En l'estudi realitzat sobre relacions familiars i autoritat (Brullet i Roca, 2004) es posava de manifest com, parlant de la família, es pot veure la democràcia com un contrasentit, ja que els infants no escullen la seva família i a més les relacions familiars no són de total igualtat, en ser els infants dependents dels seus pares en certa manera. En contra d'aquesta visió reduccionista, es reconeix com els infants també poden tenir autoritat experta en determinats coneixements o experiències que els pares no han viscut directament o que els és més difícil de dominar¹⁹. De fet, hi ha consens a l'hora de considerar que els pares poden aprendre dels fills i filles, però això no s'ha de confondre amb el fet que els pares siguin governats per aquests. Tanmateix, aquestes autores destacaven el següent: «L'exercici de l'autoritat democràtica implica mantenir una relació bidireccional entre pares i fills, en una societat que ofereix un marc d'experiències als infants molt més complexes que en el passat; i aquesta bidireccionalitat representa també l'exercici del respecte mutu. Sempre hi ha hagut dificultats de relació i comunicació entre les generacions, però tanmateix s'acostuma a pensar que són els més joves els que tenen el problema i "no respecten l'autoritat". En canvi, no es reflexiona sobre el fet que els adults també formen part del problema, que a vegades no es fan respectar o, encara més simplement, no són exemple de persones respectuoses amb els altres, inclosos els seus propis fills o filles. En aquest sentit no és estrany veure actituds prepotents dels adults cap als infants, més que no pas actituds de respecte que deixen un marge per a la participació de l'infant o el jove. En qualsevol cas, sembla clar que la manca de respecte en un sentit o en un altre de la relació —dels progenitors als fills o a la inversa— és una font segura de conflictes» (Brullet i Roca, 2004:86).

8. Participació en la salut

Un dels àmbits on cal tenir en compte els infants és el de la salut. Si es considera que la participació té a veure amb la possibilitat dels infants de dir la seva en allò que els afecta, què no els ha d'afectar més que la seva pròpia salut? En els darrers quinze anys s'ha produït un canvi important en la possibilitat dels ciutadans de ser tinguts en compte pel que fa a les decisions que poden prendre sobre la seva pròpia salut. Cal destacar en aquest sentit el Conveni per a la protecció dels drets humans i la dignitat de l'ésser humà respecte a les aplicacions de la Biologia i la Medicina i la Declaració de Mònaco sobre bioètica i drets de l'infant. El Conveni, elaborat a Oviedo el 4 d'abril de 1997, estableix que l'interès i el benestar de l'ésser humà han de prevaldre per sobre de l'interès exclusiu de la societat o de la ciència, i també que s'ha de produir un accés equitatiu als beneficis de la medicina. Així mateix, es ratifica la necessitat del consentiment informat i es regulen les situacions en què no es tingui plena capacitat per expressar aquest consentiment i es requereixi la presència d'un representant.

La Declaració de Mònaco del 2000 fa referència, de manera exclusiva, als drets dels infants i estableix les situacions en què no es té plena capacitat per prendre les decisions. Una d'elles és la minoria d'edat, per la qual cosa es regula que quan es tracta de prendre decisions sobre intervencions sanitàries a infants, aquestes han de ser preses per representació pels seus pares o tutors. Aquest fet ens podria fer pensar que els infants no tenen cap capacitat de decidir i, en canvi, precisament el que estableixen aquestes noves normatives és que se'ls ha de tenir en compte. En el document realitzat per part del Comitè de Bioètica de Catalunya l'any 2007 sobre el consentiment dels menors en l'àmbit de la salut (Vidal-Bota et al. 2007) es feia palesa la necessitat d'aplicar els principis establerts a l'article 12 de la Convenció en tot allò que fa referència a les decisions sobre la salut dels infants i facilitar-ne la implicació tot informant-los de les intervencions sanitàries que se'ls hagin de practicar. En aquest document s'explicita que: «El menor d'edat

Els infants hauran de ser informats en funció del seu grau de comprensió i quan tenen 16 anys han de prestar directament el seu consentiment.

19. És palès el domini superior que tenen molts infants sobre les tecnologies de la informació i comunicació i sobre les que poden ensenyar els seus pares (si aquests es deixen...).

Assegurar-se que totes les polítiques d'infància tinguin en compte els infants de manera que no es pensin per als infants i adolescents, sinó que siguin amb ells.

té dret a rebre, en el terreny de l'assistència sanitària, una informació tant completa com li permeti la seva capacitat de comprensió».

En les diverses lleis s'ha establert que, tot i tenir la minoria d'edat, els infants hauran de ser informats en funció del seu grau de comprensió sense perjudici de la informació que s'ha de donar als seus representants legals. A la vegada es considera que quan tenen 16 anys ja han de ser informats i han de prestar directament el seu consentiment, cosa que estableix el concepte conegut com a «menor madur». El llibre segon del Codi civil de Catalunya en matèria de família regula el consentiment informat i reconeix aquest consentiment tant als majors de 16 anys com a aquells que encara no tenen aquest edat si tenen prou capacitat intel·lectual i emocional²⁰. La Llei 14/2010, dels drets i oportunitats en la infància i l'adolescència, també destaca aquesta participació dels infants pel que fa al processos que tenen a veure amb la seva salut²¹. En un estudi realitzat a Catalunya sobre el dret d'autodeterminació dels infants, les persones grans i les seves famílies es posava de manifest que els infants han de ser considerats en la presa de decisions.²² Tot i així, l'estudi també demostrava una gran tendència al paternalisme per part dels professionals sanitaris i com encara hi ha dificultats a l'hora de considerar tots els pacients com a persones que han de ser consultades, per la qual cosa és evident que tenir en compte els infants encara es pot fer més difícil.

9. Propostes

Després de tot l'exposat podem concloure que a Catalunya ens trobem en una situació força avançada pel que fa al repte d'aconseguir una participació dels infants i adolescents al seu territori. Tot i així és evident que resta encara superar obstacles que fan que aquesta no sigui possible en tot el seu abast; per això caldrà implicar l'administració de la Generalitat, instant-la perquè s'implementi la Llei 14/2010, de drets i oportunitats de la infància i l'adolescència. També són imprescindibles les aliances de la societat civil, i entre aquestes específicament les associacions d'infants i adolescents, que encara que siguin escadusseres, de ben segur que es poden anar augmentant a partir de la promoció de la participació infantil.

Es podria pensar que en un moment de crisi econòmica, vetllar per la participació dels infants és un luxe, quan en realitat és amb la seva participació i comptant amb les seves opinions que també podem abastar d'una manera més completa les dificultats que aquesta situació ens planteja. És evident que els infants són dels més perjudicats per aquesta crisi i que els índexs de pobresa els afecten especialment. En aquest sentit, si els infants diguessin la seva potser ens aportarien idees més creatives sobre com fer front a aquests nous reptes. El lema és important: Comptem amb els infants! Per això, com a punt de partida, es plantegen les cinc propostes següents:

1. **Assegurar-se que totes les polítiques d'infància tinguin en compte els infants de manera que no es pensin per als infants i adolescents, sinó que siguin «amb» ells.**
2. **Afavorir la creació d'associacions d'infants que facin possible la seva organització pròpia en la vida social i des de les quals puguin fer arribar les seves propostes i generar noves activitats.**
3. **Assegurar que el Consell Nacional d'infants i adolescents de Catalunya i els consells locals siguin veritables espais de representació dels infants i des d'on puguin fer sentir la seva veu.**
4. **Continuar amb la implementació de diverses formes participatives dels infants en els diversos àmbits tot assegurant-ne una qualitat i implicació més grans.**
5. **Afavorir la posada en marxa d'iniciatives de divulgació dels drets dels infants i d'experiències de participació d'aquests perquè siguin conegudes per la població en general i contribueixin a tenir en compte que els infants existeixen com a subjectes actius.**

20. Article 212-2.1: Consentiment informat: les persones majors de setze anys i les menors que tinguin una maduresa intel·lectual i emocional suficient per comprendre l'abast de la intervenció en la seva salut han de donar el consentiment per si mateixes, llevat dels casos en què la legislació d'àmbit sanitari estableix una altra cosa.

21. Article 44.2, d): Tot infant o adolescent té dret a rebre informació sobre la seva salut i sobre l'atenció sanitària que rep, i a poder participar en el seu procés assistencial d'una manera adequada a la seva edat i al seu grau de maduresa.

22. Fernández et al., «El treball social amb famílies: la responsabilitat dels treballadors socials en l'autodeterminació dels col·lectius més vulnerables». Consultable a: http://www.fundaciongrifols.org/collage/images/potter/tempFiles/potterTmpFile_uuid_238102/beca0409.pdf

Bibliografia

Benedek, Therese, (1974). «Estructura emocional de la família», a *La família*, Barcelona: Península (p. 149-176)

Brullet, Cristina; Roca, Clara (2004) «Relacions familiars i autoritat» a *Estudi Infància, famílies i canvi social a Catalunya*. Barcelona: Consorci per a la Infància i el Món Urbà (p. 61-120)

Casas, F., González, M., Montserrat, C., Navarro, D., Malo, S., Figuer, C. i Bertran, I. (2008) *Informe técnico sobre experiencias de participación social efectiva de niños, niñas y adolescentes (principalmente europeas)* Madrid: Ministerio de Educación, Política Social y Deporte. Disponible a: www.mepsyd.es/observatoriodeinfancia/documentos/2009-participacioninfantilene.pdf

De Winter, Micha (1997) *Children as Fellow Citizens, participation and commitment*. New York: Radcliffe Medical Press, Oxon.

Fernández, Josefina (2005) Els infants com a ciutadans. Tesi doctoral. Universitat de Barcelona. Disponible a www.tesisenxarxa.net/TDX-0113109-110853/

Fernández, Josefina (2006) «Els infants: ciutadans participants», a *Revista de Treball Social*, núm. 179 (p. 47-56)

Gordaliza, Benet i Pere V. Planas (1996) «La participació en un centre residencial d'acció educativa», a *Revista de Treball Social*, núm. 144 (p. 71-76)

Morales, Montserrat (1998) «Els infants a la ciutat i la qualitat de vida», a *Revista de Treball Social*, núm 149, (p. 97-103)

Tonucci, Francesco (1997) *La ciutat dels infants*. Barcelona: Barcanova

Vidal, Joan (2007) *Consentiment i confidencialitat en el menor d'edat*, Estudi per al Grup de Treball sobre Autonomia del Menor. Disponible a www.gencat.cat/salut/depsalut/pdf/consenmenor2007.pdf. ■